

welke latent en mogelijk ook onbewust blijven. Men kan dan ook menen, dat sluimerende (latente) conflicten voor een harmonisch huwelijksleven een grotere bedreiging zijn, dan de periodiek zich openbarende, zelfs onder de meest heftige vormen. Zij kweken en onderhouden een situatie van voortdurend misverstand. En het is het misverstaan, dat wil zeggen het onvermogen om dáár te gaan staan, waar de ander staat, dat in bijzondere mate uitputtend werkt en gevoelens van hulpeloosheid oproept.

Uit het voorafgaande dient stellig niet de conclusie te worden getrokken, als zouden deze huwelijken tot althans ernstige conflictsituaties moeten voorbeschikken. Zo zou men verschillende typen van karakterstructuren kunnen schetsen, waarvoor juist een zekere koppelvorming als het ware beveiligend respectievelijk harmoniserend werkt. Het zijn in de eerste plaats de contactschuwen, de „Selbstunsicheren”, de overwegend geïntroverteerden, maar ook wellicht velen met zwak ontwikkeld individualiteitsbesef (bijvoorbeeld zwakbegaafden)

Vorbereitung voor het huwelijksleven*

DOOR DR C. J. B. J. TRIMBOS

Het is begrijpelijk, dat in een cursus over „Conflicten in en van het huwelijksleven” ook enige plaats is ingeruimd voor de voorkóming, de preventie ervan. Ik heb althans mijn opdracht, te spreken over: „Vorbereitung voor het huwelijksleven”, als zodanig opgevat. In de stroom activiteiten van de moderne geestelijke gezondheidszorg zijn voorbereiding, vorming en voorlichting voor het huwelijk een der allerbelangrijkste taken gaan worden. De alcoholistenbureaus, de medisch opvoedkundige bureaus, de voor- en nazorgdiensten, de bureaus voor levens- en gezinsmoeilijkheden, al deze specifieke diensten voor geestelijke volksgezondheid, maar niet minder de huisartsen en specialisten op hun spreekuren, zien zich bij voortduring geplaatst voor een uiterst gedifferentieerde huwelijksproblematiek.

Veel meer dan vroeger komen de mensen om hulp in huwelijksituaties, die zij zelf niet meer aan kunnen. Door gebrek aan geschoold kader echter is het aantal goede voorzieningen niet evenredig met de groeiende behoefte. Geruime tijd bestaat dan ook reeds het inzicht, dat het onmogelijk is een zodanig sluitend net van adequate voorzieningen te organiseren, dat aan de werkelijke curatieve behoeften afdoende tegemoet kan worden gekomen. Daarom staat de moderne psychisch hygiënische

voor wie koppelvorming een belangrijke steun betekent. En niemand zal willen ontkennen, dat een harmonisch genoemd huwelijksleven gekenmerkt is door het wederzijds verlenen van steun. Deze steun zal in een harmonisch huwelijk echter meer het karakter dragen van een in vrijheid aanvaarde en niet van een in onvrijheid (dat is gebondenheid) noodzakelijke steun. Wellicht zou men het criterium van een gevoel van vrijheid in het huwelijksleven zelfs kunnen beschouwen als maatstaf voor de oprechte beleving van de huwelijksband, als een in liefde met elkaar verbonden-zijn. Het geestelijke vrijheidsbesef van de mens, als een zijner hoogste goederen, gaat ook in de huwelijksbeleving niet ten onder. En het is wellicht dit vrijheidsbesef, dat de normale huwelijksconflicten verdraagbaar doet zijn en zelfs tot hernieuwde beleving van het gehuwd zijn prikkelt. Zo kan men zeggen, dat het probleem huwelijk en koppelvorming bovenal het probleem van het menselijk vrijheidsbesef in het geding brengt en alle huwelijksconflicten plaatst in een licht, dat de essentie van de menselijke samenleving beschijnt.

zorg voor huwelijk en gezin steeds meer in het teken van de preventie. Dat wil zeggen, dat voor het gebied der huwelijksconflicten, waarop in deze studiedagen door diverse deskundigen nader wordt ingegaan, de curatieve ervaring in dienst wordt gesteld van een reeks preventieve activiteiten, welke men kan samenvatten als „vorbereitung op het huwelijksleven”. Zo kennen we de jongeren-, verloofden-, jonggehuwden- en ouder-cursussen (die ook wel bekend zijn onder de naam „huwelijkschool”), de seksuele-, huwelijks- en gezinsvoorlichting in militaire dienst, soortgelijke lessen voor jonge arbeiders en arbeidsters in het kader der levensscholen, of, zoals voorlopig nog alleen in de Verenigde Staten van Amerika, de vaste „marriage and family”-courses op het lesrooster van de „colleges” en „universities” (*Riesman*). De preventief werkzame „marriage counselor” is daar tevens een bekende figuur op de universitaire „Campus”, hetgeen begrijpelijk is als men weet dat ongeveer driekwart der medische studenten aan de Kansas University gehuwd is.

Meer indirect, maar niet minder preventief werkzaam op het gebied der huwelijksstoornissen zijn de ook in ons land reeds hier en daar geëffectueerde bijscholingsactiviteiten, zoals deze Boerhaave-cursus voor artsen, maar ook ten dienste van zielzorgers, onderwijzers, maatschappelijke werkers, wijkzusters en anderen, wier taak hen vaak met huwelijksproblematiek in aanraking brengt. En dan

* Voordracht, gehouden op de Boerhaave-cursus „Conflicten in en van het huwelijksleven”, te Leiden, april 1962.

tenslotte niet te vergeten de onafzienbare stroom preventief bedoelde, voorlichtende en voorbereidende boeken op huwelijks- en geslachtsgebied. In de boekhandel zijn momenteel 180 titels, oorspronkelijk Nederlands of in het Nederlands vertaalde, populaire boeken op dit terrein verkrijgbaar. Dat zijn dan nog alleen de bona fide boeken. Het aantal zogenaamd voorlichtende boeken, dat speculeert op een ongezonde erotische nieuwsgierigheid, is nog veel groter.

In de Verenigde Staten, waar de huwelijksdesintegratie in sommige staten uiterst verontrustende vormen heeft aangenomen, bestaat al geruime tijd grote belangstelling voor goed preventief werk. De huwelijksvoorspelling op grond van een experimenteel onderzoek heeft daar een zekere populariteit gekregen. Dit wekt geen verwondering als men bedenkt dat het psychologische klimaat daar nog voor een groot deel wordt bepaald door het behaviorisme. Grote geleerden zoals *Terman*, *Burgess*, *Locke*, enzovoort, hebben ingenieuze methodes ontwikkeld om verloofde paren het vermoedelijk succes of de vermoedelijke mislukking van hun voorgenomen „role-relation” te kunnen voorspellen. In 1937 begon Burgess duizend verloofde paren te onderzoeken en te testen met de bedoeling hun lotgevallen gedurende vele jaren te blijven volgen. In 1953 is het resultaat van dit onderzoek in een meer dan zevenhonderd pagina's tellend boek verschenen. Een der conclusies luidde, dat in de verloving significante psychosociale aanduidingen zijn te vinden, die het succes van het komende huwelijk kunnen voorspellen. Als wij echter zien wat hij verstaat onder een succesvol huwelijk, blijkt dat heel gewoon een huwelijk te zijn dat na vijf jaar nog niet was ontbonden. Op zijn zachtst gezegd een wel heel erg onbevredigend criterium. Criteria als huwelijksgeluk, huwelijksbevrediging, harmonie enzovoort, laten zich nu eenmaal moeilijk onderzoeken. Het resultaat zijn de weliswaar operationeel in de research bruikbare criteria als „huwelijkssucces is gelijk aan: na vijf jaar niet gescheiden zijn”, maar deze kunnen het inzicht, dat wij trachten te verwerven, maar weinig verdiepen.

Een absurd voorbeeld van een dergelijk onderzoek vond ik in een artikel van *Reevy* over: vóór-echtelijk seksueel gedrag en de voorspelling van het huwelijksgeluk. Hij onderzocht vijfhonderd vrouwelijke studenten met een der bekende „marital prediction tests” en vergeleek de uitslag daarvan met hun momentele seksuele activiteiten. Daarbij hanteerde hij een zodanig gedifferentieerde vragenlijst omtrent irrelevante intimiteiten dat men primo zich verbaast over het gemak, waarmee deze meisjesstudenten hun privéleven blootgaven of zich verplicht voelden bepaalde intimiteiten mede te delen, en, secundo, men geneigd is bij de onderzoeker een soort gesublimeerd voyeurisme aan te nemen. Alsof de uitslag van een dergelijke test — en van welke test dan ook — een persoonlijke eigenschap zou aanduiden! Naarmate een meer gevarieerd en frequent seksueel gedragspatroon (alles

tot in details onderzocht en beschreven) wordt aangetroffen, is de huwelijksprognose van deze meisjes (althans volgens de tekst) slechter.

Het is niet zo moeilijk dergelijke onderzoeken die op grote schaal en met veel geld worden uitgevoerd, op talrijke punten te becritiseren. Fundamenteel fout lijkt echter het deterministische uitgangspunt omtrent het menselijk gedrag. Men stelt daarbij het menselijk gedrag, in casu de echtelijke verhouding, als variabele en de menselijke persoon met die en die eigenschappen of die en die omstandigheden als invariabelen. Wat we hierin missen is de beweging, de ontwikkeling, de duale dialoog, het creatieve moment van ieder intermenselijk emotioneel „engagement”. Met andere woorden er wordt geen aandacht geschonken aan de fundatie van de menselijke vrijheid in het samen-opweg-zijn of om een fraai woord van Minkowski te gebruiken: Men heeft geen oog voor het „codevenir” dat ieder werkelijk huwelijk is. Afgezien dan nog van het praktisch bezwaar dat een prognostische huwelijks-test een fatale suggestieve kracht kan hebben op de instelling van de goed gelovende leek: juist op hem, die in onzekerheid over zijn voorgenomen huwelijk een dergelijk testonderzoek te hulp riep.

* * *

Als men het menselijk huwelijk ziet als een der meest geëigende vormen om in ons bestaan hoge, ja de hoogste menselijke waarden te realiseren, als een opgave, een levensprogram, dat ons losmaakt van onze egocentriciteit en ons man- of vrouw-zijn zinvol maakt, wordt het duidelijk dat een onder de vaan van wetenschappelijke exactheid opererend, empirisch of experimenteel onderzoek van het menselijk huwelijks- en geslachtsleven (c.f. ook Kinsey) de vraag naar de zin en het wezen van dit fundamentele aspect van het menselijk bestaan blokkeert. Het moedwillig negeren van de vrije potenties van de persoon, van het volwassen liefdesvermogen, van het erotisch geweten, van de echtelijke gezindheid ten gunste van onpersoonlijke drift en instinct-mechanismen of sociologische variabelen maakt weliswaar de menselijke huwelijks-situatie tot een voor groot onderzoek toegankelijk object, maar het levert nimmer enige bijdrage tot een groter begrip van of meer inzicht in de in liefde levende, naar liefde strevende of aan de liefde lijdende huwelijkspartners.

Vorbereiding op het huwelijk kan dan ook nooit zijn het selecteren van een partner op grond van diens prognostisch gunstig testbeeld. (Evenmin trouwens op grond van een prognostisch gunstig medisch onderzoek). Vorbereiding op het huwelijk, als blijvende levensstaat, kan nooit zijn een geheel klaar-maken voor dit huwelijk, zoals bijvoorbeeld het studeren, dat met een examen wordt bekroond. Daarom is de term huwelijks-school ook zo ongelukkig. De eerste huwelijksdag is niet meer dan een allereerste begin van het huwelijk, dat pas in de lange, lange jaren, die volgen, zijn vorm en

inhoud kan gaan krijgen, hoe goed of hoe slecht ook de voorbereiding. Het huwelijk zélf, althans het levende dynamische huwelijk is de school.

Waarom dan toch, als het leven zelf met zijn onvoorspelbare en duistere toekomst het huwelijk vormt, kneedt en realiseert, gerichte en georganiseerde huwelijksvoorbereiding? Een vraag, die vaak wordt gesteld. Vroeger, zo redeneert men dan, bestond dit toch ook niet. Wat jonge mensen moeten weten, leerden ze thuis, keken ze af van het huwelijk van hun ouders en corrigeerden dit eventueel in hun eigen huwelijk. De beste huwelijksvoorbereiding is het voorgeleefde huwelijk van de ouders en de rest is lapwerk.

Hoewel ik een aanzienlijk deel van mijn tijd besteed aan dit lapwerk en er zelfs gedeeltelijk van leef, kan ik het toch — in zijn algemeenheid — wel eens zijn met een dergelijke opvatting. De beste huwelijksvoorbereiding is inderdaad het harmonische huwelijksleven van de ouders, maar men moet het nut, ja de noodzaak van het lapwerk, dus van de meer gerichte en gesystemiseerde huwelijksvoorlichting, vorming en voorbereiding toch niet onderschatten. Er zijn alleen al vanuit het oogpunt van geestelijke volksgezondheid een groot aantal argumenten, die deze voorbereiding in onze tijd beslist noodzakelijk maken. Achtereenvolgens wil ik er gaarne enkele bespreken, waaruit dan kan blijken vanuit welke ervaringen en overwegingen dit werk zich heeft ontwikkeld.

1 Op de overmaat aan huwelijksellende, die in onze tijd bestaat, wees ik reeds. Niet alleen de toenemende echtscheidingsfrequentie, de grote aantallen kinderbeschermingsgevallen, voogdijkinderen of hulpzoekenden bij instanties en diensten wijzen op deze omvang. Ook vele ogenschijnlijk van buiten goed lopende huwelijken, met hun frustraties, teleurstellingen, mislukkingen, uithollingen, disharmonieën, seksuele moeilijkheden en vaak stille wanhoop, zoals ik ze in duizenderlei variaties heb leren kennen uit brieven naar aanleiding van radiovoordrachten over huwelijks- en geslachtsleven, dwongen als het ware tot een georganiseerde zorg voor betere voorbereiding op het huwelijk uit preventieve overwegingen. Preventie van geestelijke ongezondheid, maar niet minder van menselijk leed, onnodig ongeluk en wanhoop of bittere teleurstellingen.

2 Stammen al deze gestrande huwelijken dan uit disharmonische gezinnen, waar men een verkeerd huwelijksbeeld kreeg voorgeleefd? Dat lijkt zeer onwaarschijnlijk, temeer waar een andere oorzaak direct voor de hand ligt. Het leefpatroon, de waardenwereld, de omgangsvormen, de levensgewoonten, de visie op tijd en eeuwigheid, hetgeen men tezamen als een bepaalde huwelijkstraditie kan samenvatten, gelden niet langer als het inspirerende voorbeeld voor de huidige generaties. Er is een niet te miskennen discontinuïteit tussen ons bestaan

van vandaag en dat van onze voorouders. Een breuk — *Huizinga* overtuigde ons daar al diep van — waardoor geen terug naar het verleden meer mogelijk is. „Er is enkel 'n vooruit, al duizelt het ons voor onbekende diepten en verten, al gaapt de naaste toekomst als een afgrond, in nevel gehuld”. Een beroep op traditie en gewoonte kan niet meer als stabiliserende factor in menig geval van moderne huwelijksproblematiek worden aangewend. „Wij moeten onze problemen zelf oplossen, zonder dadelijke hulp van het verleden en wij moeten dit doen onmiddellijk op het ogenblik zelf, dat deze problemen zich voordoen” (*Ortega Y Gasset*).

Dit geldt niet alleen voor de wetenschap, de techniek of de politiek, maar ook voor de kunst en vooral de levenskunst, ons huwelijks- en geslachtsleven inbegrepen. Sedert de vorige eeuw voltrekt zich op huwelijks- en geslachtsgebied een zo ingrijpende wijziging — overigens geheel in overeenstemming met het nieuwe beschavingspatroon waarnaar onze tijd in overgang op weg is — dat het geen wonder is, dat menig mens en menig mensenpaar, aangewezen als het is op eigen inzicht, eigen initiatief en eigen oplossingen, het spoor bijster raakt en derailleert.

Sommige van deze moderne verschuivingen zijn al duidelijk zichtbaar, anderen zijn bezig zich om ons heen te voltrekken, waardoor we nog de distantie missen om ze te onderkennen. Enkele ervan moge ik noemen, omdat zij in menig individueel geval van huwelijksmoeilijkheden terug te vinden zijn en tevens omdat zij mede de inhoud bepalen van de huwelijksvoorbereiding:

a *De zelfstandige partnerkeuze*. De verantwoordelijkheid voor de keuze van een levensgezel(lin) is onttrokken aan de familie of het gezinshoofd, wiens invloed vroeger doorslaggevend was. Men zoekt zijn eigen partner en huwt die, vaak ook tegen de wens der ouders in. Deze moderne wijze van huwen eist naast volwassenheid, oordeelsvermogen of levenservaring vooral ook een nieuwe verlovings- en verkeringsstijl. De verkeringsstijl maakt een intensieve persoonlijke kennismaking alsmede een seksuele voorbereiding op het huwelijk noodzakelijk. Overigens een onderwerp voor een aparte voordracht.

b *De verlaging van de huwelijksleeftijd*, lijkt in strijd met het onder a gestelde. Immers de eigen vrije huwelijkskeuze eist rijpheid en volwassenheid. Gezien de steeds langer wordende tijd die jonge mensen van vandaag nodig hebben om enigszins tot rijpheid en volwassenheid te komen, is de geleidelijke verlaging van de huwelijksleeftijd een zorgwekkend verschijnsel. Het tiener-huwelijk dat gebaseerd is op fysieke en seksuele aantrekkingskracht, wordt mede onder invloed van de in die leeftijd geliefde songs en tophits; abusievelijk voor een liefdesrelatie gehouden. Het huwen op een tijdstip, waarop men geestelijk nog niet toe is aan een dergelijke belangrijke beslissing, verklaart

voor een groot deel de sterk gestegen echtscheidingsfrequentie.

c *De waardering voor de seksualiteit* is geleidelijk maar sterk veranderd. De seksualiteit neemt binnen het huwelijk een uiterst belangrijke plaats in. Alleen al de titels van de voordrachten in deze cursus wijzen daarop. De geslachtelijkheid veranderde in onze tijd van een driftmatig, persoonlijk gebeuren naar een positief als zodanig erkend goed, dat gestalte en vorm geeft aan de liefdesrelatie der partners. Het is volgens de huidige beleving het uitdrukkingmiddel der liefde bij uitstek. De seksuele relatie in brede zin, dus niet beperkt tot de genitaal seksuele relatie, is volgens een poëtisch woord van *Leist* de „taal der liefde”. Waar vroeger de erotische cultuur buiten het huwelijk haar hoogtepunten vond (bordelen, maitresses, enzovoort) geldt thans algemeen het huwelijk als cultivatieterrein voor erotiek en seksualiteit. Dit betekent dat zij, die deze enorme moderne uitbreiding van hun huwelijksstaken en -verplichtingen — vaak op grond van een deficiënte voorbereiding of ontbrekende seksopvoeding — niet hebben kunnen opbrengen, de patiënten zijn, die ons komen raadplegen voor allerlei vroeger nauwelijks bekende zaken als anorgasmie, impotentie, frigiditeit, enzovoort.

Het moderne huwelijk heeft als voornaamste — en in de beleving zelfs enige — basis de wederzijdse liefdesrelatie. Huwen zonder liefde komt velen in onze tijd onzedelijk voor. Deze smalle basis, slechts berustend op een intermenselijke relatie — leidende tot een „Neigungsehe”, zoals Vierkandt zegt, in tegenstelling tot de vroegere „Situationsehe” — behoeft de verdieping van een volwassen liefdesrelatie om in stand te blijven. Een seksuele harmonie is daarbij vaak van doorslaggevende betekenis.

d *Het gemengde huwelijk* is een typisch modern verschijnsel, samenhangend met de veel meer open samenleving, die contact met allerlei andere samenlevingsgroepen mogelijk maakt. Het gemengd zijn (de heterogamie) kan betrekking hebben op diverse eigenschappen van de partners, hun leeftijdsverschillen, verschillen in ras of nationaliteit, godsdienst of culturele achtergronden, opleiding of vorming. De levenskansen van het heterogame huwelijk zijn beduidend kleiner dan die van meer homogame huwelijken. De opgave van dergelijke huwelijken is, nog meer dan bij het doorsnee huwelijk, het samen geheel nieuw kunnen beginnen zonder de zekerheden van eigen karakter en afkomst, vorming of gewoontes. Hier vooral is de basis van het huwelijk versmald tot de wederzijdse relatie, hetgeen, nogmaals gezegd, volwassenheid, rijpheid, afwezigheid van retardaties, primitiviteit, al te neurotische stoornissen, enzovoort eist.

e Tenslotte, om deze voorbeeldenreeks van moderne verschuivingen te besluiten (er zijn overigens nog talrijke andere voorbeelden): *de geboorterege-*

ling. Sedert de negentiende eeuw is deze ook in ons land — wel wat later en minder uitgesproken dan in andere westerse landen — een feit.

In 1900 werden per 1000 gehuwde vrouwen tussen 15-45 jaar 315 kinderen geboren en in 1950 per 1000 gehuwde vrouwen tussen 15-45 jaar 215 kinderen. De noodzaak tot geboorteregeling vormt naar mijn ervaring een der grootste bronnen van de huwelijksproblematiek in onze tijd. Dit vraagstuk, dat, enigszins tot mijn verwondering, geen aparte inleiding in deze cursus kreeg, hangt ten nauwste samen met de huidige samenlevingsstructuur (bevolkingsdruk, woningnood, welvaartsstrevens, opvoedingseisen, opvattingen over menselijk geluk, emancipatie van de vrouw, psychische tolerantie, enzovoort.)

De weerstand tegen de geboorteregelingsmentaliteit is — ook in orthodox religieuze kringen — vrijwel weg; de meningen zijn echter nog wel verdeeld over de methodiek, zowel in medische als moraaltheologische kring.

Al deze en nog veel meer moderne probleemvelden in en rond het huwelijk maken voorlichting en voorbereiding vaak zeer noodzakelijk.

3 Een geheel ander argument is te halen uit de ervaring, dat menige man en vrouw die het huwelijk ingaan, onkundig en onwetend zijn omtrent essentiële huwelijksaangelegenheden. Hoe modern en verlicht deze tijd ook is, talrijke paren zijn slechts uiterst gebrekkig op de hoogte van het geslachtsleven. *Musaph*, die over een grote ervaring beschikt, schreef onlangs: „Ontstellend groot is het aantal jonge vrouwen, dat niet weet, waar het menstratiebloed vandaan komt, waar de ingang van de schede zich bevindt en wat er met haar gebeurt tijdens de coïtus. Even ontstellend groot is het aantal jonge mannen, dat geen antwoord weet op de genoemde vragen en tevens meent, dat elke zaadlozing abnormaal is, behalve op het moment van de bevruchting. Wat men zich bij woorden als bevruchting en zaadlozing moet voorstellen is hun meestal niet duidelijk”.

Ik zou hieraan willen toevoegen, hoeveel mensen hebben zich ooit verdiept in de andere geaardheid, psychische constellatie of psychologische verschillen van hun huwelijkspartner? Hoeveel zijn er, die zich enigszins voorbereiden op een werkelijke ars amatoria, een liefdes- en sekskunst, die evenzeer moet worden gecultiveerd en gevormd als iedere andere vorm van levenskunst? Velen komen, onder invloed van hun seksuele verlangens, niet verder dan het met een kwaad geweten stiekum lezen wat voor standen en kunstjes er mogelijk zijn, daarmee echter het wezen van de in liefde ingebed zijnde menselijke seksualiteit totaal miskennend. Wat het zeggen wil te werken, te arbeiden, te offeren voor een zowel geestelijke als meer lichamelijke seksuele dualiteit behoeft dan ook vaak gerichte voorlichting, die primair uitgaat van de hoge menselijke waarde van de verbondenheid van man en vrouw in liefde.

Heel in het kort zij nog genoemd het argument, dat tijdens de voorbereiding op het huwelijk menig jong mens, man of vrouw, gebaat is met een nadere bezinning op en confrontatie met zijn doorgemaakte menselijke en seksuele ontwikkeling, waardoor alsnog correcties mogelijk zijn. Ik denk daarbij aan de zo talrijke moeilijkheden, die het gevolg zijn van een niet gelukte verhouding ten opzichte van de eigen lichamelijke. De schaamte, de afkeer, de onvertrouwdheid met het eigen lichaam zijn vaak een ernstige handicap voor een goede huwelijksrelatie. Ik denk ook aan de typische seksuele problematiek van de puberteits- en adolescentieperiode, waarin zoveel seksuele angsten en misgroeiingen kunnen optreden. Een adequate voorlichting kan hier bestaande deraïlements en vooroordelen (men denke aan de masturbatie) opruimen, waardoor een verlovings of verkerings beters kan beantwoorden aan haar bedoeling: een voorbereiding te zijn, ook in geslachtelijk opzicht, van een duurzame man-vrouw relatie.

Men kan dit punt zo samenvatten dat een goede huwelijksvoorbereiding niet alleen een toekomstvisie moet ontwikkelen, maar vooral ook aan moet sluiten op de directe belevingswereld, zoals deze reeds vóór het huwelijk bestaat.

5 Men kan zich afvragen, mede na hetgeen Prof. Carp heeft gezegd over de koppelvorming*, of het zinvol is bij de voorbereiding en voorlichting aandacht te schenken aan de partnerkeuze als zodanig. Meestal is deze keuze al geschied en het gebeurt slechts zelden dat men op deze keuze terugkomt louter op grond van rationele inzichten. Immers deze keuze is vaak irrationeel en het doorzetten ervan tegen de bezwaren in van buiten af is eer regel dan uitzondering. Men denke slechts aan de zogenaamde reactiehuwelijken die het gevolg zijn van een scherpe controversie met onwillige ouders en waarbij alle andere gronden, die het huwelijk schragen, schijnen te verdwijnen.

* * *

Maar genoeg thans over deze argumenten, die de noodzaak van gerichte huwelijksvoorlichting poogden aan te tonen. Ik zou nog in het kort willen ingaan op de thans meest populaire vorm van huwelijksvoorbereiding: de verloofden-cursussen, die op talrijke wijzen en vele plaatsen in Nederland worden gegeven.

De verloofden-cursus als voorbereiding op het huwelijk is een vorm van „adult education”, van andragogie. Persoonlijk is mij in de loop der jaren als methode hiervoor het best bevallen de niet te lange inleiding, gevolgd door een levendige discussie. Deze methode steunt op de twee peilers: ten eerste overbrenging van kennis en informatie over belangrijke wetenswaardigheden en ten twee-

de vorming van en prikkeling tot een eigen inzicht, stellingname en opinie, dus participatie.

Wat het eerste betreft, men dient te beschikken over deskundige en vaardige sprekers, die uitgaan van het idee, dat al wat zij brengen niet bedoeld is als een fraai afgerond stuk wetenschappelijk denken, maar een aan tijd, plaats, leeftijd en levensfase aangepaste prikkelstof voor een auditorium, dat zo adequaat mogelijk moet worden benaderd om tot eigen meningsvorming te komen. Want vooral de tweede peiler, die van de participatie, is van zo groot belang. De ervaring leert dat het passief luisteren naar een voordracht, hoe boeiend ook, slechts weinig beklijft, en het is daarom goed als men zich wat distantieert van het verlangen om volledig te willen zijn, hetgeen voor de organisatie van dit soort werk vaak moeilijk is.

Slechts een beperkt aantal van de in een inleiding opgeworpen vraagstukken kan in de onderlinge discussie tot zijn recht komen. Het actief deelnemen wordt, naar onze ervaring, sterk gestimuleerd als gedurende iedere avond van de cursus dezelfde cursusleider, (wij noemen hem of haar „mentor”) aanwezig is. Hij kan de inleiders inleiden, de diverse avonden tot één geheel maken en vooral het succes van de discussie bepalen. Zijn activiteiten moeten geleid worden door kennis van en ervaring met groepswerkmethoden. Het vooral in de laatste jaren in Amerika uitgewerkte groepswork levert belangrijke inzichten voor het succesvol activeren van de deelnemers.

Tenslotte zij nog vermeld dat in onze cursussen de laatste avond een soort forumavond wordt gehouden, hetgeen inhoudt dat alle inleiders dan aanwezig zijn, maar — anders dan bij een echt forum — dat ook dan weer de onderlinge gedachtenwisseling der cursisten voorop blijft staan.

Wat valt er over de inhoud van deze cursus te zeggen? Daarin bestaat nogal wat verschil tussen de diverse typen van cursus, naar gelang de organiserende instantie. Zo zullen confessioneel georganiseerde cursussen hun confessioneel karakter ook in de cursusopzet tot uiting brengen. Het grondschema van de cursussen, door de Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming gegeven, bestaat uit acht avonden, waarop achtereenvolgens wordt behandeld de plaats van de seksualiteit in het leven van de mens; anatomie en fysiologie van de geslachtsorganen van de man; idem van de vrouw; ontwikkeling van de seksualiteit bij de mens; van baby tot kleuter; idem van schoolkind tot puber; idem van puber tot volwassene; organisatie van sociale contacten (kerk, humanistisch verbond, N.V.S.H.); de achtste avond is de forumavond.

Deze opzet is dus sterk toegespitst op de seksualiteit en naar mijn mening eigenlijk meer een seksualiteitscursus dan een huwelijksvoorbereiding. De verloofden-cursus van onze Amsterdamse Katholieke Stichting voor Geestelijke Volksgezondheid (die wij nu een tiental jaren vier tot zes keer per jaar houden) bestaat uit zeven avonden; waar-

* (1962) huisarts en wetenschap 5, 300.

op achtereenvolgens wordt behandeld de betekenis van de liefde als integrerend principe van de man-vrouw verhouding in het huwelijk; biologisch-seksuele aspecten van het huwelijk; psychologische aspecten van de man-vrouw relatie; religieuze aspecten van de man-vrouw relatie; de betekenis van de man-vrouw relatie voor de opgroeiende kinderen; voorlichting over economische en sociale problemen samenhangend met het stichten van een gezin, inrichten van de woning, aanschaf van uitzet, enzovoort; de zevende avond is forumavond.

In deze cursus wordt vooral grote aandacht geschonken aan het relationele aspect, de man-vrouw verhouding in haar diverse vormen. Wij zijn geleidelijk teruggekomen van de oudere opzet, die vooral bestond uit een medisch-biologische en moraal-theologische voorlichting. Centraal staat thans het huwelijk als een menselijke relatie, gebracht vanuit een positieve visie op de huwelijksliefde, waarin de seksualiteit vervat is. Zonder een bepaalde visie, waarover alle inleiders het in de kern eens dienen te zijn, is geen goede huwelijksvoorbereiding mogelijk. De diverse aspecten kan men dan in de cursus opnemen naar gelang de hoedanigheid en bekwaamheid der docenten en de samenstelling en aard van de cursisten.

* * *

Tenslotte nog in het kort — en dat is iets, dat we op deze artsencursus niet mogen overslaan — de vraag of ook de niet gespecialiseerde arts in deze huwelijksvoorbereiding een taak heeft te vervullen. Mijn antwoord hierop — gebaseerd op veelvuldige ervaring — is positief, mits de arts aan een aantal voorwaarden kan voldoen, zoals:

a Belangstelling en een open oog voor huwelijksproblematiek in brede zin.

b Ervaring met, en een aanvoelen van, jonge mensen in hun eigen levenssituatie.

c Het kunnen beschikken over een antropologische grondslag, een bewuste visie op mens zijn, menselijke waarden en menselijke zingeving. Zonder deze door reflexie zelf verworven inzichten is geen hulp in huwelijk- en geslachtsleven en trouwens geen enkele werkelijke hulp op menselijk niveau mogelijk.

d De artsenopleiding zal moeten veranderen in tweeërlei opzicht: ten eerste inhoudelijk meer in-

gesteld zijn op de sociale en psychische dimensie (Buma, Quérido) van het mens zijn, naast de thans gebruikelijke biologische dimensie; huwelijk en gezinsproblematiek behoren daar zeker ook toe; ten tweede formeel, zoals dat in andere professies al het geval is, meer persoonlijkheidsvormend moeten zijn, training onder supervisie en aankweken van zelfinzicht moeten omvatten, waardoor een verfijning van het meest wezenlijke instrumentarium van de arts, zijn eigen persoonlijkheid, wordt bereikt.

e Het volgen van nascholing, zoals deze cursus, of liever nog in seminar-verband, waarover op de vorige Boerhaave-cursus werd gesproken.

f Kennis nemen van lectuur al ware het alleen maar om te weten wat de mensen thans op dit gebied onder ogen komt.

g De beste leerschool voor dit werk is en blijft het eigen huwelijk; het werken daaraan levert de bouwstenen om anderen te kunnen helpen.

h Op de hoogte zijn en blijven van de groeiende specifieke voorzieningen voor huwelijks- en gezinsproblematiek zoals georganiseerd in de geestelijke gezondheidszorg, maatschappelijk werk, kinderbescherming, zielzorg en dergelijke.

Al lijkt dit rijtje lang en al zal het werken aan huwelijk en gezin op een der vele mogelijke niveaus (vanaf voorlichting tot intensieve therapie) niet het werk zijn van iedere arts, noch van iedere psychiater, toch zou ik deze inleiding gaarne willen besluiten met het uitspreken van mijn overtuiging, dat desondanks nog veel te weinig artsen daadwerkelijk deelnemen aan het zo noodzakelijke werk van de huwelijksvoorbereiding.

- Burgess, E. W. en P. Wallin (1953) *Engagement and marriage*. J. P. Lippincott, Philadelphia.
- Huizinga, J. (1950) *Verzamelde werken*. Tjeenk Willink, Haarlem.
- Leist, F. (1957) *Ontmoeting der geslachten*. Uitgeverij De Koepel, Nijmegen.
- Locke, H. J. (1951) *Predicting adjustment in marriage. A comparison of a divorced and a happily married group*. Henry Holt en Co., New York.
- Ortega Y Gasset, J. (1958) *De opstand der horden*. H. P. Leopolds Uitgevers Mij. n.v., Den Haag, 11e druk.
- Musaph, H. (1961) *Maandbl. Geest. Volksgezondheid* 16, 419.
- Reevy, W. R. (1959) *Marriage and Familyliving* XXI, 349.
- Riesman, D. (1959) *Marriage and Familyliving* XXI, 211.
- Terman, L. N. e.a. (1938) *Psychological factors in marital happiness*. Mc Graw Hill Book Co., New York.